

Benjamin Ivaničič

PIŠE LI ŠETINC O VJERI VJERNIKA?

Meni je uvijek drago znati kako ljudi na me gledaju i što o meni misle. Zabavno mi je uvijek utvrditi koliko oni pri tome pogađaju moje osjećaje, a koliko ne. I to mi nije teško učiniti. Mislim da ih uglavnom shvaćam što žele reći, a što ja osjećam, to mi je lako ustanoviti, jer mi je to živo u svijesti. I ne moram pri tome biti neiskren, jer vršeći to uspoređivanje, nisam izložen ničijim očima i ničijim ušima. Ipak moram priznati da sam rezultatima takvih uspoređivanja katkad nezadovoljan. To redovito biva onda kad ljudi nešto pogrešno o meni kažu, a mogli bi me pitati, da prije provjere svoj sud.

Tako npr. Franc Šetinc piše: »Religija je oblik društvene svijesti, oblik otuđenja, odraz i izraz društvenih prilika, fantastični refleks stvarno postojećih prirodnih i društvenih sila i odnosa. Religija je nadopuna postojećeg svijeta, izraz duhovne bijede i protest protiv nje. Religiozna iluzija je istovremeno protest protiv svijeta, kojem je potrebna iluzija, ali koja nije ništa više nego pasivan protest. I konačno, religija je potvrđivanje čovjeka preko posrednika, projekcija čovjekove generičke suštine u transcendenciju. Teze o kompenzacionoj ulozi religije, o reflektovanju društvenih odnosa u religioznim predstavama, o pretežno konzervativnoj ulozi religioznih institucija itd. doživjele su svoju potvrdu i u savremenoj sociologiji religije i čak i kod nekih religioznih pisaca.«* (Misli na Bonhoefera.)

1 »Nenadmašni Marksov doprinos«, *Oslobođenje*, 14. veljače 1978., str. 12.; »Nove bitne promjene«, 15. veljače, str. 10.; »Klerikalizam i sektaštvo«, 16. veljače, str. 12.; »Odnos prema vjerskim obredima«, 17. veljače, str. 10.; »Građanin — vjernik u socijalizmu«, 18. veljače, str. 8.; »Poštovanje ustavnosti i zakonitosti«, 19. veljače, str. 10.; »Odlučno jrotiv klerikalizma i sektaštva«, 20. veljače, su. 8. Uredništvo *Oslobođenja* je najavilo da će uskoro Zavod za školstvo SR Slovenije izdati taj tekst proširen kao posebnu knjigu u svojoj biblioteci »Vidici«. Ovaj citat uzet je iz *Oslobođenja od* 14. veljače, str. 12, stupac 2, pasus 3 i 4.

Budući da sam religiozan čovjek, ja sam sve te Šetinčeve atribute vjere pripisao sebi i pomislio: Eto tako je drug Šetinc opisao mene kao religioznog čovjeka. Tad sam se upitao, popuštajući prije spomenutoj zabavnosti uspoređivanja: da li se ja zbilja tako osjećam?

Pa što sam pronašao?

Pronašao sam da ja zbilja vjerujem da je samo Bog u punom smislu i pod svim vidicima čovjekov osloboditelj. Ali sam otkrio da svoju vjeru u Boga, jedinog mog osloboditelja, ne shvaćam nekim mitom, koji bi me paralizirao na ekonomskom i materijalnom planu i da tom vjerom nije ušla inercija u moje biće s obzirom na nepravdu u svijetu. Naprotiv, otkrio sam da me ta moja vjera u Boga, jedinoga osloboditelja, čini budnim za zdravlje u čovječanstvu i za zdravlje u društvu, a danas kažu za mir i pravdu u svijetu, kao što sam nekako po naravi nadaren budnošću za vlastito svoje zdravlje. Pronašao sam pri svjetlu te vjere da i kroz mene zapravo provire nepravda u svijet, kroz moju sebičnost koja sve sebi svojata, kroz moju sklonost k uživanjima, kojom druge žrtvujem sebi i kroz moj osjećaj dominacije, kojom druge stavljam sebi pod noge. Ako su svi ljudi, sva moja braća iste takve duhovne krvi sa mnom, a iskustvo mi govori da jesu, ne čudim se što je crna rijeka nepravde, koja se valja dolinama povijesnog zbivanja, stvarana milijardama pritoka, od kojih sam i ja jedan, tako široka i duboka. To me potiče na dnevnu metanoju, na dnevno filtriranje mojih misli i osjećaja, na dnevno bistrenje moga bića i na skidanje mojih nepravедnih ruku s drugih. Katkad me uhvati misao: kad bismo svi tako složno radili, obraćali se, mijenjali se, postajali drugima, sigurno bi se anđeo s ognjenim mačem u ruci povukao sa straže s ulaza u zemaljski raj. A ako ne to, svakako bi atomska bomba zardala, a tijek zemaljskog napretka blještavije bi krenuo prema Teilhardovoj točki omega. Znam da je to san, utopija, fatamorgana na horizontu mojih želja, ali to me ne baca u mirovinu, nego ipak čini aktivistom (jer je u toj stvari fanatizam dopušten), pri čemu sam opazio da čovjek, što se više angažira za braću, postaje žilaviji utopist, utopist Boga osloboditelja, koji oslobađa vodeći kroz pustinju i vodeći na križ.

U ime svoje vjere u Boga osloboditelja protestiram protiv uvjerenja bilo koga da su društveni sklopovi i strukture, kakve danas postoje u svijetu, od Boga željene ih da su slijepim razvojem izronile nekom nuždom na površinu. Vjerujem da su iskrsele iz društvene svijesti ljudi i da su moja braća ljudi za njih odgovorni mome Bogu osloboditelju, koji ne trpi tlake i da ih treba reformirati i do kraja uljuditi gdje one to nisu, bilo na ekonomskom, bilo na političkom području.

A što mi je najdraže, otkrio sam da ja vjerujem u dva raja, jednoga na zemlji, koji, iako je u skrajnjoj liniji utopija, ipak svaki dan dolazi sa sve većim materijalnim napretkom, sve većom preobrazbom materije, sa sve većim počovječenjem prirode, i drugi raj, koji se kroz prvi nazrijeva, kroza nj pomalo oblikuje kao začetak u utrobi majke, koji se oče-

kuje da nastupi tamo gdje se prvi prekine, snagom i moću prvoga. I upravo vjera u taj drugi, u taj metazemaljski raj pomaže mi da ne napuštam svoje dužnosti promicanja dobra i pravde, kojom se izgrađuje onaj prvi, nego da se stoga prihvatim još većom ustrajnošću, strpljivošću i još većom utopističkom nadom.

Ta moja vjera u Boga osloboditelja baca svjetlo i na Crkvu, moju majku, koja je sakrament spasenja, a to znači oslobađanja cijeloga svijeta. Ona se kao takva ne može nipošto poistovjetiti ni s jednim socijalnim ni političkim sistemom, niti se s njim nužnim neraskidivim vezom povezati. I kao što joj se je čuvati da se ne uhvati u mreže vladajućih, tako joj nije slobodno prebaciti preko sebe plašt indiferentizma, neutralizma ili nepolitičnosti u odnosu na pravdu ili nepravdu u svijetu. Ona je starozavjetni prorok u našem vremenu, koji više za uspostavljanje pravde slijedeći njih i svoga Gospodina na njihovu križnom životnom putu. Bit će kriva za slabo vršenje svoje dužnosti i svoga poslanja ako nepravdom stanje siromaha i pritisnutih ne raskrinka, ne objavi pred licem cijeloga svijeta, pogotovo ako takvo stanje zataška, skriva i ne makne prstom da se promijeni. Ona je cenzura za pravdu u svijetu, pa iako joj to možda nije konstitutivna uloga, na integralnost njezine službe spada svakako. Sve mi to šapće moja vjera u Boga osloboditelja, koji je upravo kao osloboditelj osnovao Crkvu u osloboditeljske ciljeve.

Znam, obasjan reflektorima vjere, da izgradnja i učvršćenje društvenog poretka leži na laicima kao članovima Božjega naroda, a ne na hijerarhijskoj Crkvi ni na laicima kao emisarima hijerarhije. Ni laicima nije slobodno da budu indiferentni tamo gdje se gaze ljudsko dostojanstvo i temeljna ljudska prava i da budu neuposleni tamo gdje bjesni borba klasa. Vjera u Boga osloboditelja nije pilula za uspavlivanje nikoga. Svaki se vjernik mora dnevno naći na gradilištu pravde u svijetu, na ovaj ili onaj način.

Sada, nakon pronalaza tih vjerskih misli i osjećaja u sebi, opet se vraćam na Šetinčev opis religije, odnosno religioznog čovjeka i pitam se: kako je moguće da me taj opis nije pogodio? Nagadam: drug Šetinc piše možda dosta apriorno, možda više iz starijih knjiga, možda se služi samo domaćom teološkom literaturom, koja, nažalost, nije uvijek svestrano informativna, možda nije imao u rukama najnoviji dokument Internacionalne teološke komisije o unapređenju čovjeka i o kršćanskom spasenju,^ možda se ne kreće među vjernicima i ne razgovara s njima itd. Međutim, nije važno zašto autor tako piše o vjeri, nego je važno to da ja drukčije doživljavam vjeru nego što je on opisuje i da mu ja s ovim taj svoj doživljaj ljudski očitujem, da si kao ljudi budemo bliži.

² COMMISSIO THEOLOGICA INTERNATIONALIS, »De promotione humana et salute christiana«, u *Gregorianum* 3 (1977) 413–430.

I upravo ta težnja za ljudskom blizinom nuka me da mu očitujem još jedan osjećaj, koji odudara od onoga što on misli o religioznom čovjeku i nespojivosti vjere sa znanstvenošću.

On misli da se religiozni čovjek, vjerujući, podaje nečem iracionalnom, dok je ateist ukorijenjen u znanstvenom, i da svoje vjere ne može uskladiti sa znanstvenošću i znanstvenim ispitivanjem, jer znanstvena ispitivanja zahtijevaju da čovjek sumnja o stvarima, da si postavlja probleme, a vjerniku je zabranjeno sumnjati.'

Iskreno govoreći, i ja sam imao napast pobjeći iz te vjernikove »iracionalnosti«. Pa što mi se dogodilo? Preda mnom se pokazala druga »iracionalnost«, kojoj nisam mogao izbjeći ako prvu napustim. Dobro, uzmi-mo da nema Boga u kojega vjerujem. Što mi onda preostaje? — pitao sam samoga sebe. Ne preostaje mi ništa drugo nego da vjerujem da je materija vječna, neizmijerna, da nužno postoji i da sve što postoji iz nje proizlazi i po njoj postoji. Ali, nije li i to »iracionalnost«? — pitao sam se. U ime čega bi prihvaćanje toga novog vječnog, neizmjernog, svemogućeg, nužnog bića, te materije bilo znanstveno? Zar je znanost utvrdila da je materija zbilja odvijeka i da je neizmijerna? Zar je fizika pronašla metafizičku nužnost opstanka materije? Tad sam uvidio da je ateist vjernik kao i religiozan čovjek, da vjeruje isto što mu znanost, pozitivna znanost neće nikad moći svojim istraživanjima potvrditi. Razlikuju se samo u tome što vjernikov Bog transcendirira materiju, a nevjernikov joj je imanentan. Ali vjera je i kod jednog i kod drugog u Apsolutno biće (Apsolut), vjera u Apsolut, koji ja ne mogu pincetom dohvatiti, ni u atomskom institutu razbijati.

Otad više vjeru ne zovem iracionalnošću, nego *filozofskom* racionalnošću, za razliku od racionalnosti pozitivnih znanosti. A čini mi se da filozofska racionalnost ne samo nije iracionalnost nego da je temelj svake racionalnosti, pogotovo u smislu mudrosti. A ni nevjernik za me nije iracionalno biće nego je to čovjek koji je u filozofskom istraživanju skrenuo na drugi put. Kako se on na tom putu osjeća, ja ne znam, jer nisam nikada bio nevjernik niti sumnjao, osim *metodičkom* sumnjom koja me prati cijeloga života, jer pomalo uvijek filozofiram o vjeri, a tu bez metodičke sumnje, bez problematiziranja ne ide. Da stvorim sistem vjere, da je obrazložim, da je dokažem itd., moram neprestano metodički sumnjati. I ja to činim, a čini mi se da se za znanstvenost više od takve sumnje i ne traži.

' *Oslobođenje* od 14. veljače, str. 12, stupac 3, pasus 1.